

Konflikt unikanie – unikanie i jego wpływ na posłuszeństwo w paradygmacie Milgrama

Streszczenie popularnonaukowe

Zrealizowane w latach 60. XX wieku przez Stanleya Milgrama eksperymenty nad posłuszeństwem wobec autorytetu były bez żadnych wątpliwości jednymi z kamieni milowych psychologii społecznej. Stały się także ważnym odniesieniem w wielu innych naukach – filozofii, naukach o polityce, etyce, teologii, historii. Przedstawiony przez Milgrama fenomen wskazujący na siłę zaaranżowanej sytuacji i jej wpływ na zachęcanie człowieka do rzeczy niegodnych i moralnie złych pokazał niebywale istotną rzecz. Oto – mówi Milgram i jego kontynuatorzy – wystarczy stworzyć odpowiednie okoliczności a tak zwani „zwykli ludzie” będą w stanie razić prądem (w niektórych warunkach – do śmierci) zupełnie niewinnego człowieka. Takiego jak oni uczestnika badania psychologicznego, którego jedyną winą było to, że nie był w stanie wyuczyć się na pamięć zestawu dziwacznych wyrazów lub sylab.

Warto jednak zaznaczyć, że nie da się podsumować badań Milgrama i całego nurtu analiz nad posłuszeństwem słowami „ludzie są źli”. Lepiej będzie napisać „ludzie mogą robić złe rzeczy, jeśli sytuacja ich do tego skłoni”. Jednak jeśli znacząca część odpowiedzialności za ich zachowanie tkwi w sytuacji, to można z tego wysnuć także inne pytanie: czy da się tak ją zaaranżować, by ludzie byli nieposłuszni? Albo by choć byli posłuszni mniej?

Temu właśnie poświęcony jest nasz projekt. Zadajemy w nim sobie pytanie o czynniki, które mogą sprawiać, by ludzie w paradygmacie Milgrama będą postrzegali „ucznia” jako kogoś „swojego” – innymi słowy, aby byli w stanie empatyzować z nim bardziej i w związku z tym odczuwać większą potrzebę oporu wobec wyrządzanej mu krzywdy.

W projekcie stawiamy cztery ważne pytania:

Problem 1: Jak manipulacja fizyczną bliskością nauczyciela, ucznia i eksperymentatora wpływa na poziom posłuszeństwa wobec autorytetu?

Problem 2: W jakim stopniu wskazywanie podobieństwa pomiędzy parą uczestników badania w trakcie procedury (ich wspólnej historii, dzielonych zainteresowań) może obniżać chęć uderzania prądem elektrycznym na polecenie eksperymentatora?

Problem 3: W jakim stopniu postawienie badanych w sytuacji wymuszonej kooperacji (w trakcie procedury wstępnej, przed zasadniczym badaniem) wpływa na obniżenie posłuszeństwa wobec eksperymentatora w fazie zasadniczej?

Problem 4: Jaka jest rola znanych z psychologii wpływu społecznego reguł „foot in the door” oraz odwróconego efektu „door in the face” w obniżaniu poziomu posłuszeństwa?

Ustalenie odpowiedzi na te pytania pozwoli nam po pierwsze lepiej zrozumieć mechanizmy leżące u podstaw bezrefleksyjnego posłuszeństwa, jakie zaobserwował w swoich badaniach Milgram oraz jego naśladowcy. Po wtóre jednak dam nam szansę pokazać coś jeszcze ważniejszego – co zrobić, by posłuszeństwo to było po prostu mniejsze. We współczesnym świecie, zagrożonym ekstremizmami, wydaje się to kwestia niebywale ważna.